

สละเลือดทุกหยาดเป็นชาติพลี: กว่าร่างกายจะกลายเป็นริ้วของชาติ

ข้าพเจ้า ... ขอกระทำการสัตย์ปฏิญาณว่า

ข้าพเจ้าจักยอมตาย เพื่ออิสรภาพและความสงบของประเทศชาติและประชาชน

- คำปฏิญาณตนต่อธงชัยเฉลิมพล

บทนำ: ความตายของทหารหนุ่ม

ในวันที่ 17 ตุลาคม 2560 ความฝันของเด็กหนุ่มที่ชื่อภคพงษ์ ตัญญาญจน์ หรือ “น้องเมย” ต้องจบลงอย่างกะทันหันในรั้วโรงเรียนเตรียมทหาร

เจ้าหน้าที่แพทย์ของกองทัพระบุดาเหตุการณ์เสียชีวิตว่าเกิดจากภาวะหัวใจล้มเหลวเฉียบพลัน แต่ครอบครัวยังไม่ปักใจเชื่อ เมื่อเห็นสภาพศพซึ่งมีรอยฟกช้ำตามร่างกาย กระดูกซี่โครงหัก ตับและม้ามฉีกขาด รวมถึงอวัยวะภายในบางส่วนที่หายไปจากการชันสูตรโดยไม่แจ้งให้ทราบล่วงหน้า

คดีนี้ถูกส่งฟ้องต่อศาลทหาร ซึ่งแตกต่างจากการดำเนินคดีทั่วไปของพลเรือน และใช้เวลานานเกือบ 8 ปี กว่าศาลทหารชั้นฎีกาจะมีคำพิพากษาตัดสินจำคุกผู้ก่อเหตุ เป็นเวลา 4 เดือน 16 วัน และปรับ 15,000 บาท แต่ก็ให้รอลงอาญา 2 ปี โดยให้เหตุผลว่า ผู้กระทำผิดยังมีอายุน้อย ไม่เคยต้องโทษมาก่อน และการลงโทษหนักไม่เป็นประโยชน์เท่าการให้โอกาสปรับปรุงตน ศาลจึงตัดสินให้จำเลยกลับไปรับราชการเพื่อทำงานรับใช้ชาติต่อไป คำตัดสินนี้ไม่เพียงทำให้ครอบครัวรู้สึก “จุกอก” แต่ยังก่อให้เกิดคำถามถึงความไม่เป็นธรรมของระบบยุติธรรมสำหรับบุคลากรในกองทัพ

คดี “น้องเมย” ได้เปิดเผยให้เห็นถึงวัฒนธรรม “ธำรงวินัย” หรือการลงโทษจากรุ่นพี่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของระบบอาวุโสที่สืบทอดกันมา แม้แต่ผู้บัญชาการทหารในขณะนั้นก็ยังยอมรับว่า น้องเมยถูกลงโทษทางร่างกายก่อนเสียชีวิต ปรากฏการณ์นี้แสดงให้เห็นว่า ความรุนแรงในโรงเรียนทหารหรือค่ายทหารไม่ใช่เรื่องส่วนบุคคล แต่เป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่ระบบเองอนุญาตให้เกิดขึ้นได้ผ่านวัฒนธรรมธำรงวินัย แต่เมื่อเกิดความเสียหายขึ้นกับกำลังพล ระบบกลับมีวิธีเบี่ยงความรับผิดชอบต่อนักวิชาการเรียกว่า วัฒนธรรมลอยนวลพ้นผิด ในกรณีนี้คือการลงโทษผู้กระทำผิดอย่างไม่สอดคล้องกับความรุนแรงที่เกิดขึ้น และไม่ได้จัดการกับปัญหาอย่างเป็นระบบ

แม้จะไม่มีข้อมูลที่เป็นทางการจากกองทัพ แต่เท่าที่รวบรวมจากรายงานข่าวของสื่อมวลชน ตั้งแต่ปี 2550 ถึง 2567 พบกรณีทหารเสียชีวิตในค่ายที่กลายเป็น “ข่าว” อย่างน้อย 21 กรณี อาทิ นักเรียนเตรียมทหารภคพงษ์ อรรถ เสียชีวิตจากภาวะน้ำเป็นพิษและน้ำท่วมปอด หลังจากถูกรุ่นพี่สั่งทำโทษให้ดื่มน้ำ 40 ลิตร (2550) พลทหารอภิณพ เครือสุข เสียชีวิตที่บ้านพักแม่ทัพภาค 1

ผลชันสูตรระบุว่า กะโหลกแตกเพราะ “อุบัติเหตุ” (2552) พลทหารวิเชียร เผือกสม ถูกนายทหารยศร้อยโทพร้อมพวกรวม 10 คน รุมกระทุ้ง จับแก้ผ้า และลากไปกับพื้นปูน โดยอ้างว่าเขาพยายามหนีออกจากค่าย (2554) พลทหารสมชาย ศรีเอื้องดอย เล่าให้ญาติฟังก่อนเสียชีวิตว่าถูกทหาร 3 นาย เอาปืนคลุมหัว แล้วใช้อาวุธตีหัว แผ่นหลัง และหน้าอก 20 ครั้ง แต่ผลชันสูตรระบุว่าเสียชีวิตเพราะติดเชื้อไข้หวัดนก (2557) ร.ต.สนาน ทองดินนอก ระหว่างการฝึกถูกบังคับให้ว่ายน้ำไป-กลับในสระน้ำหลายสิบรอบ โดยไม่มีการหยุดพัก จนจมลงไปในสระเป็นเวลาานและขาดอากาศหายใจ (2558) สิทธิศักดิ์ สิริพันธุ์ ผลชันสูตรพบว่า มีบาดแผลรุนแรงที่ศีรษะและกระเพาะอาหารแตกจากการถูกซ้อม และสิทธิปัญญา เงินเหรียญ ถูกร้อยเอกสั่งทำโทษให้วิ่งรอบสนามกลางแจ้งเป็นลมแดดจนเสียชีวิต (2559) พลทหารวีระวัฒน์ ทรายวิช แขนงคอกภายในหน่วย แพทย์นิติเวช คาดว่าจบชีวิตตนเอง แต่ก่อนหน้านี้พลทหารวีระวัฒน์มีอาการคิดมากและนอนไม่หลับ จึงเข้าพบจิตแพทย์ที่โรงพยาบาลภูมิพล ซึ่งลงความเห็นว่าเขาเป็นโรคซึมเศร้า (2565) และพลทหารศิริวัฒน์ ใจดี ครูฝึกสั่งวิ่งหลายรอบ เขวิ่งจนหน้ามืด วูบลงตรงขาของครูฝึก จึงถูกเตะและใช้โครงด้วยรองเท้าคอมแบต และตบหน้าอีก 1 ครั้ง โทษฐานที่ “ล่าถอย” แล้วให้เพื่อนทหารอุ้มไปตากแดดหน้าเสาธง โดยไม่มีการปฐมพยาบาล ตกเย็นวันนั้นพลทหารศิริวัฒน์เสียชีวิตระหว่างเพื่อนนำตัวส่งโรงพยาบาล (2567) (ประชาไท, 2561; 2567)

บทความนี้จึงเป็นการสำรวจชีวิตของทหาร ซึ่งเป็นกำลังพลที่ควรได้รับการดูแลคุ้มครองจากต้นสังกัด แต่กลับถูกปฏิบัติราวกับเป็น “เครื่องจักร” ที่จะปรับเปลี่ยนหรือฝึกฝนให้ทำตามคำสั่งได้โดยไม่คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ที่มีมิติด้านความรู้สึกและจิตใจที่แตกต่างหลากหลาย จนบางครั้งอาจก่อให้เกิดผลเสียทั้งทางร่างกายและทางจิตใจของผู้ได้รับการฝึก

ร่างกาย วินัย และการลงทัณฑ์

การฝึกฝนในสถาบันทหาร ไม่ว่าจะเป็นหน่วยทหารทั่วไปหรือโรงเรียนเตรียมทหาร สะท้อนให้เห็นอำนาจสร้างวินัย (disciplinary power) และกายวิภาคการเมือง (anatomo-politics) ตามแนวคิดของ Michel Foucault (1975)

สำหรับ Foucault (1975) อำนาจวินัยมีเป้าหมายเพื่อสร้างร่างกายใต้บังคับ (docile body) ที่สามารถถูกปรับเปลี่ยน ดัดแปลง แก้ไข และปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป อำนาจนี้ทำงานในระดับรายละเอียดปลีกย่อย (infinitesimal power) โดยแยกร่างกายของบุคคลออกเป็นส่วน ๆ เพื่อฝึกฝนการเคลื่อนไหวและการใช้ทักษะที่จำเป็นอย่างเชี่ยวชาญ ในกรณีของทหารคือการฝึกทำบุคคล ทำวันทยาวิธ วันทยหัตถ์ ซ้ายหันขวาหัน ตลอดจนการใช้งานอาวุธชนิดต่าง ๆ

อำนาจวินัยทำงานผ่านเทคนิคสำคัญหลายประการ ได้แก่ ศิลปะการจัดวาง (art of distribution) สถาบันทหารเป็นพื้นที่ปิดที่จำแนกและจัดวางมนุษย์ออกเป็นลำดับชั้น (rank)

และประเภท ทำให้เกิดระบบอาวูโสและโครงสร้างอำนาจที่ลดหลั่นกันไปในค่าย ซึ่งเอื้อต่อการกำกับดูแล (supervision) การฝึกฝนอย่างต่อเนื่อง ตารางเวลา (time-table) ที่ควบคุมร่างกายและกิจกรรมทุกอย่างผ่านตารางเวลาที่ละเอียด ตั้งแต่ชั่วโมง นาทิ จนถึงวินาที ผู้รับการฝึกจะมีตารางเรียนที่ชัดเจน แต่การฝึกจะถูกจัดเรียงตามความยากง่าย ซึ่งจะค่อย ๆ เพิ่มระดับความซับซ้อนขึ้น การมาสาย ทำผิดจังหวะ หรือทำตัวเหลวไหลเพียงเล็กน้อยก็ถือเป็นความผิดที่ต้องได้รับการแก้ไข เพื่อเน้นย้ำอำนาจสั่งการที่เด็ดขาด การเฝ้าสังเกตตามลำดับชั้น (hierarchical observation) ผู้บังคับบัญชาหรือครูฝึกอาจเลือกนักเรียนทหารรุ่นพี่เป็น “คอมแมน” หรือเป็นหน่วยถ่ายทอดอำนาจ (relay of power) เพื่อสังเกตและตรวจสอบพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชา การเฝ้าสังเกตนี้ไม่ได้จำกัดเฉพาะเวลาฝึกเท่านั้น แต่รวมถึงทุกอิริยาบถ ไม่ว่าจะเป็นเวลาพัก เวลาทบทวนบทเรียน เวลานอน ทำให้ผู้ถูกฝึกรู้สึกเหมือนถูกจับจ้องตลอดเวลา และอาจถูกลงโทษหรือ “ซ่อม” ได้ทุกเมื่อ (ในหมู่นักเรียนเตรียมทหารจะเรียกว่า “การแตก”) (Foucault, 1975: 141-177)

การลงโทษทางวินัยไม่ใช่แค่การลงโทษร่างกายเท่านั้น แต่เป็นกลไกที่เรียกว่า การชี้ขาดความปกติวิสัย (normalizing judgement) ซึ่งเป็นการลงโทษในระดับย่อย (micro-penalty) เพื่อประเมินพฤติกรรมของผู้ถูกฝึกและแก้ไขพฤติกรรม (correctional training) หัวใจของการลงโทษนี้คือ “การซ่อม” หรือการฝึกฝนซ้ำ ๆ อย่างต่อเนื่องและเข้มข้น เพื่อให้ร่างกายปรับตัวเข้ากับบรรทัดฐาน (norm) ที่สถาบันกำหนดไว้ โดยมีการสอบหรือการตรวจสอบ (examination) ซึ่งไม่ใช่แค่การประเมินความสามารถ แต่เป็นจุดบรรจบระหว่างอำนาจกับความรู้ และเป็นพิธีกรรมที่ทำให้ร่างกายถูกมองเห็นและตรวจทานอยู่เสมอ ข้อมูลของผู้รับการฝึกจะถูกบันทึกอยู่ในรูปแบบเอกสาร (documentation) เพื่อใช้ติดตามและประเมินผล ภายใต้อำนาจสร้างวินัยนี้ ร่างกายมนุษย์จึงเป็นทั้งวัตถุแห่งความรู้และวัตถุแห่งอำนาจที่สามารถถูกฝึกฝนและแก้ไขให้เป็นไปตามเป้าประสงค์เฉพาะได้ หรือมิฉะนั้นก็จะถูกคัดแยกออกจากระบบ ในกรณีที่ถูกไม่ไหว (Foucault, 1975: 177-183)

อย่างไรก็ตาม จากสถิติได้แสดงให้เห็นแล้วว่า บ่อยครั้งที่การฝึกฝนได้กลายเป็นการทำร้ายร่างกายจนถึงขั้นเสียชีวิต แม้กองทัพจะตระหนักถึงปัญหาละแฉนี้และได้ออกคำสั่งอย่างเป็นทางการให้ยกเลิก “ศูนย์ธำรงวินัย” ตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2566 และกำหนดให้ใช้การลงโทษตามพระราชบัญญัติวินัยทหาร พ.ศ. 2476 ซึ่งเริ่มจากเบาไปหนัก คือ ภาคทัณฑ์หรือทำทัณฑ์บน ทัณฑ์กรรม (ทำงานสุบา การโยธา หรืออยู่เวรยาม) กักตัว กักขัง และจำขัง (ไทยรัฐออนไลน์, 2566) นอกจากนี้ ยังมีคำสั่งกองทัพบกที่ 499/2567 ที่กำหนด “ทาลงโทษ” ที่เหมาะสม เช่น กระโดดตบ ดันพื้น หรือวิ่ง และกำหนดให้ลงโทษในสถานที่เปิด มีกล้องวงจรปิด รวมถึงห้ามลงโทษผู้ที่เจ็บป่วย เพื่อให้การลงโทษเป็นไปอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับ พ.ร.บ.ป้องกันและปราบปรามการทรมานและการกระทำให้นुकคลสูญเสีย พ.ศ. 2565 (กองทัพบก, 2568) แต่ก็ยังคงมีกรณี

บาดเจ็บและเสียชีวิตเกิดขึ้นอยู่ดี ซึ่งกรณีของ “น้องเน” (พลทหารพิชวัฒน์ เวียงนนท์) ได้สะท้อนความล้มเหลวของมาตรการดังกล่าว

น้องเนเป็นเด็กหนุ่มจากชลบุรีที่ใฝ่ฝันอยากเป็นนายสิบ เพื่อความมั่นคงในชีวิตและแบ่งเบาภาระของแม่กับยาย เขาเคยขอขึ้นทะเบียนทหารกองเกินตั้งแต่อายุ 17 เมื่อวัยถึงเกณฑ์ก็ไปสมัครทหาร แต่ร่างกายไม่ผ่าน แม้ต้องลดน้ำหนักลงอีก 10 กิโลกรัม เขาก็ทำสำเร็จ และได้เป็นทหารเกณฑ์สมความปรารถนา แต่ความฝันกลับกลายเป็นฝันร้าย ภายในเวลาไม่ถึงเดือน ในวันเยี่ยมญาติครั้งแรก แม่และยายสังเกตเห็นความผิดปกติบนใบหน้าของเขา รวมถึงน้ำหนักตัวที่หายไปอีกเกือบ 10 กิโลกรัม เมื่อถามว่าเป็นอย่างไร เขาไม่ได้ปริปากเล่า บอกเพียงคำว่า “ต้องมาเยี่ยมนะอย่าทิ้งผมนะ”

ในวันที่ 22 มิถุนายน 2567 น้องเนต้องเข้ารักษาตัวในโรงพยาบาลด้วยอาการติดเชื้อในกระแสเลือด แพทย์ตรวจพบว่า สมองบวม ซีโครงหักทั้งสองข้าง ปอดฉีก ไพบูลาร้าและกระดูกสันหลังหัก จากคำบอกเล่าของเพื่อนทหาร การบาดเจ็บนี้เกิดจากการซ้อมวินัยโดยครูฝึกถึงสองครั้ง ครั้งแรกเขาได้รับบาดเจ็บ แต่ไม่มีใครนำส่งโรงพยาบาล เมื่อครูฝึกกระแวงว่าน้องเนจะไปฟ้องผู้บังคับบัญชา จึงมีการซ้อมรอบที่สองซึ่งรุนแรงกว่าเดิมมาก ใช้ไม้หน้าสามตีจนหมดสติและหยุดหายใจไปถึง 14 นาที ครูฝึกเฝ้าอยู่พักใหญ่กว่าจะนำตัวส่งโรงพยาบาล และท้ายที่สุด น้องเนก็เสียชีวิตหลังจากอยู่ในภาวะไม่รู้สึกรู้ชา 40 วัน

กรณีน้องเนก็คล้ายกับเหตุการณ์เสียชีวิตของทหารในค่ายรายอื่น ซึ่งสะท้อนว่า “การซ้อม” ไม่ใช่แค่เรื่องส่วนบุคคล แต่คือการทำงานของอำนาจสร้างวินัยที่ฝังรากลึกในโครงสร้างและวัฒนธรรมของสถาบันทหาร เมื่อการควบคุมร่างกายกลายเป็นเป้าหมายหลักเหนือสวัสดิภาพและความปลอดภัยของกำลังพล และในทางปฏิบัติแล้วอำนาจนี้มักกำกวมจนเปิดโอกาสให้ผู้มีอำนาจเหนือกว่าตีความอย่างไรก็ได้ จึงอาจนำไปสู่โศกนาฏกรรมถึงชีวิต และที่สำคัญ ร่างกายใต้บงการที่สร้างขึ้นจากอำนาจวินัยอันเข้มข้นนี้ ยังชุกซ่อนบาดแผลทางจิตใจและความเปราะบางไว้อยู่ในอีกด้วย

ร่างกายใต้บงการ จิตใจใต้ความกดดัน

การฝึกฝนที่เข้มงวดและการใช้ชีวิตอยู่ภายใต้อำนาจวินัยอย่างต่อเนื่อง ไม่ได้ส่งผลกระทบแค่ร่างกายเท่านั้น แต่ยังสร้างแรงกดดันทางจิตใจและความเครียดแก่ผู้รับการฝึก ซึ่งหลายครั้งก็ปะทุออกมาเป็นเหตุการณ์รุนแรงที่ส่งผลกระทบต่อสังคม

หนึ่งในกรณีสะท้อนขวัญนี้คือเหตุการณ์กราดยิงที่จังหวัดนครราชสีมาเมื่อปี 2563 ซึ่งก่อเหตุโดยจำลิมเอกจักรพันธ์ ภูมมา เหตุการณ์เริ่มต้นจากความขัดแย้งกับผู้บังคับบัญชาเกี่ยวกับการซื้อขายบ้านในโครงการสวัสดิการกองทัพบก แต่กลับถูกโยงค่าคอมมิชชั่น หลังจากมีปากเสียงกัน จำลิมเอกจักรพันธ์ได้ใช้อาวุธปืนยิงผู้บังคับบัญชาและแม่ยายเสียชีวิต ก่อนจะเข้าปล้นอาวุธสงคราม

จากคลังแสงในค่ายทหาร และขับรถอัมวีหลบหนีไปกราดยิงประชาชนในห้างสรรพสินค้า มีผู้เสียชีวิต 31 ราย และบาดเจ็บอีก 58 ราย ก่อนจะโดนวิสามัญในที่สุด

หลังเกิดเหตุการณ์นี้ กองทัพได้เปิดรับบริจาคเพื่อเยียวยาผู้เสียหาย แต่ก็ไม่ได้กล่าวถึงความหละหลวมในการรักษาค้นแสง สภาพจิตใจของกำลังพล รวมถึงไม่มีกระบวนการสอบสวนสาเหตุ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องการที่ผู้บังคับบัญชา “อม” หรือ “เปี้ยว” เงินสวัสดิการ โฆษกกองทัพบอกได้ออกมาปฏิเสธว่า ไม่มีขบวนการเงินทอง กองทัพไม่ได้ประโยชน์จากเงินส่วนต่าง และเชื่อว่าความขัดแย้งนี้เป็นเรื่องของตัวบุคคล รวมถึงผู้บัญชาการทหารบกในเวลานั้นออกมาให้สัมภาษณ์พร้อมน้ำตาว่า “วินาทีลั่นไกสังหาร เขาเป็นอาชญากร ไม่ใช่ทหารอีกต่อไป” (Thai PBS, 2567ก)

อีกกรณีคือ “พลทหารรัฐภูมิ” ที่หนีออกจากค่ายในยามวิกาล พร้อมอาวุธปืน M16 และกระสุนจำนวนมาก เขาก่อเหตุยิงชาวบ้าน 2 ราย ได้รับบาดเจ็บ ก่อนจะหลบหนีเข้าป่า เจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหาร และฝ่ายปกครอง ซึ่งมีอาวุธครบมือ ได้ระดมกำลังติดตามค้นหามานานเกือบ 10 ชั่วโมง จนกระทั่งช่วงสาย ๆ ของอีกวัน จึงพบร่างของพลทหารรายนี้เสียชีวิตอยู่ห่างจากจุดเกิดเหตุเพียง 200 เมตร เจ้าหน้าที่แถลงว่าเป็นการยิงตัวเองเพื่อหนีความผิด

จากการสืบสวนและคำให้การของญาติ พลทหารรัฐภูมิมีประวัติปัญหาสุขภาพจิตและเคยเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลจิตเวชมาก่อน พ่อเล่าว่าลูกชายโทรมาบอกอยากกลับบ้าน แต่ติดสถานการณ์ปะทะกับกัมพูชา ทำให้เกิดความเครียดสะสมจากการปฏิบัติภารกิจในพื้นที่อันตราย และความตึงเครียดในชีวิตประจำวันของทหาร แม้กองทัพมักจะออกมาชี้แจงเรื่องภาวะโรคเครียดหลังเหตุการณ์สะเทือนขวัญ (PTSD) แต่ก็ไม่เคยอธิบายว่าเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นเพราะอะไร และไม่ได้เปิดเผยแนวทางการดูแลและป้องกันความเครียด ความวิตกกังวล หรือความซึมเศร้าของกำลังพลอย่างชัดเจน

การเมืองแห่งความตาย (Necropolitics)

วันที่ 27 สิงหาคม 2568 ทหารไทยเหี้ยมทุ่นระเบิดสังหารบุคคล PMN-2 ขณะเดินลาดตระเวนตามเส้นทางประจำวันบริเวณพื้นที่ปราสาทตาควาย จังหวัดสุรินทร์ ข้อเท้าขวาของพลทหารอดิศร ป้อมกลาง ได้รับแรงระเบิดรุนแรง ส่วนเพื่อนทหารอีก 2 นาย ถูกสะเก็ดระเบิดเข้าบริเวณหลัง และข้อมือซ้ายตามลำดับ ทหารทั้งสามนายถูกส่งตัวเข้ารับรักษาในโรงพยาบาลสุรินทร์ หลังได้รับการผ่าตัดเกือบ 2 ชั่วโมง แพทย์ไม่สามารถรักษาข้อเท้าขวาของพลทหารอดิศรได้ จึงต้องตัดช่วงหน้าแข้ง และผ่าเอาสะเก็ดระเบิดตามร่างกายออก (Thai PBS, 2568ข)

เช้าวันถัดมา ครอบครัวและญาติของพลทหารอดิศรเดินทางมาถึงโรงพยาบาลด้วยรถตู้ 1 คัน และรถกระบะอีก 1 คัน รวม 30 ชีวิต เพื่อเยี่ยมอาการ แม่ของเขาเล่าทั้งน้ำตาว่า เธอได้มอบชายผ้าถุงของตนเองให้ลูกชายพกติดตัวเอาไว้ขณะปฏิบัติหน้าที่ เพื่อเป็นเครื่องราง ซึ่งที่ผ่านมาก็

แคล้วคลาดปลอดภัยมาโดยตลอด แต่ก่อนวันเกิดเหตุลูกชายโทรมาบอกว่า ชายผ้าถุงแม่นั้นหายไปทันทีที่เจอพลทหารอดิครนอนพักรักษาตัวอยู่ เธอก็กลืนน้ำตาไว้ไม่อยู่ (ไทยรัฐออนไลน์, 2568)

พลทหารอดิครเป็นเพียงหนึ่งในทหารอีกกว่าสิบนายที่เหยียบกับระเบิดในระหว่างเหตุการณ์ปะทะบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา ช่วงเดือนกรกฎาคมและสิงหาคม 2568 ทุกครั้งที่เกิดเหตุการณ์เช่นนี้ มักจะมีทหารที่ต้องสูญเสียอวัยวะสำคัญในการใช้ชีวิตและการทำงาน นอกจากนั้น ยังมีทหารอีก 15 นาย ที่เสียชีวิตในสนามรบไปแล้ว (หากนับอย่างเป็นทางการ) และกองทัพพบได้ประกาศนามของ “วีรชนทหารกล้า” เหล่านี้เพื่อ “จารึกไว้ในแผ่นดิน” โดยรัฐได้มอบเงินช่วยเหลือกำลังพลที่เสียชีวิต บาดเจ็บ หรือทุพพลภาพ รวมแล้วจำนวนประมาณ 11-12 ล้านบาทต่อราย (Thai PBS, 2568ค)

อย่างไรก็ตาม แม้รัฐจะเยียวยาทางการเงินแก่ครอบครัวผู้สูญเสีย แต่ในแง่ความสัมพันธ์ของมนุษย์แล้ว เงินไม่อาจทดแทนสมาชิกของครอบครัวที่สูญเสียไปได้ ไม่ว่าจะเป็นมูลค่ามากเพียงใดก็ตาม John Lowe (2022) นักสังคมวิทยา อธิบายว่า กองทัพสิงคโปร์เองก็ใช้เงินเยียวยาเป็น “สิ่งทดแทน” ที่เปลี่ยนความสูญเสียทางร่างกายของทหารให้กลายเป็นมูลค่าที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น การใช้เพื่อจ่ายค่ารักษา การใช้เลี้ยงดูครอบครัว หรือการใช้เพื่อจุนเจือชีวิตที่ทุพพลภาพ แต่เงินก็ไม่อาจนำ “ร่าง” ที่บาดเจ็บไปกลับคืนมาได้อยู่ดี แต่ถึงแม้เงินปลอมบวญเหล่านี้ไม่อาจช่วยเยียวยาครอบครัว แต่ก็ลดแรงเสียดทานของกองทัพ และลดกระแสสังคมที่ต้องการจะยกเลิกการเกณฑ์ทหาร

Lowe ยังกล่าวถึงการเมืองแห่งความตาย (necropolitics) ที่รัฐหรือผู้มีอำนาจใช้ความตายของมนุษย์เป็นเครื่องมือในทางการเมือง ผ่านการมอบความหมายหรือคุณค่าบางอย่างให้กับความตายนั้น ในกรณีของทหาร ความตายบางประเภทเป็นเรื่องน่ายกย่อง มีเกียรติ สมกับเป็นชายชาติทหาร เช่น การตายในสนามรบเพื่อปกป้องอธิปไตยของชาติ “ทหารกล้า” เหล่านี้จึงได้รับการยกย่องเชิดชู มีโลงศพโอ้อ่าและธงชาติปกคลุม แต่สำหรับรัฐที่ไม่ได้มีสงครามเกิดขึ้นบ่อยนัก ทหารมักเสียชีวิตในค่าย เช่น ถูกซ้อมทรมาน ซึ่งความตายเหล่านี้มักน่าเศร้าและน่าไว้อาลัย (mournable) น้อยกว่าความตายแบบแรกในสายตาของกองทัพ เนื่องจากสังคมอาจตั้งคำถามได้ว่าความตายนั้นเกิดจากความรุนแรงขององค์กรที่เป็นผู้ผูกขาดความรุนแรงเสียเอง (Lowe, 2022)

เมื่อพิจารณาจากชีวิตของทหาร ร่างกายไม่ได้แค่ถูกจัดวางในพื้นที่ (body in space) เพื่อฝึกวินัยเท่านั้น แต่ยังมีสถานะเป็นพื้นที่ (body-as-space) ที่สามารถสื่อสารอารมณ์และความรู้สึกไปยังคนอื่นในสังคมได้ ซึ่งรัฐที่ถือครอง “มรณอำนาจ” (necropower) กำลังมอบหมายให้ร่างไร้อำนาจบางร่างน่าไว้อาลัยมากกว่าร่างอื่น ๆ และทำให้ความตายบางแบบได้รับการจดจำ ในขณะที่ความตายและร่างไร้อำนาจอีกประเภทกลับไม่ถูกกล่าวถึง หากกล่าวถึงก็เป็นการบอกปิด ราวกับต้องการจะตัดความหมายและลดทอนความสำคัญลง (Lowe, 2022; 79)

อาจกล่าวได้ว่า การรับใช้ชาติจึงไม่ได้หมายถึงแค่การพลีชีพเท่านั้น แต่คือการที่ร่างกายถูกกระทำจากอำนาจในหลากหลายรูปแบบ ทั้งการฝึกฝน การจัดระเบียบ รวมถึงการปฏิบัติหน้าที่เสี่ยงเป็นเสี่ยงตายกว่าจะได้มาซึ่งร่างกายที่เป็น “ร้วของชาติ” ซึ่งเกิดขึ้นในนามของการปกป้องพิทักษ์ชีวิตของเพื่อนร่วมชาติ และแม้กระทั่งหลังความตาย เรือนร่างไร้ลมหายใจของทหารก็ยังถูกอำนาจให้ความหมายไม่เท่ากันอีกด้วย และการตัดสินใจว่าความตายแบบใดสมควรได้รับชีวิตทางการเมืองเพื่อสนับสนุนอุดมการณ์หลักของอำนาจ (ในที่นี้คือชาติ) ก็คือสิ่งที่เรียกว่า การเมืองแห่งความตาย

บทสรุป

โศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นกับร่างกาย ชีวิต และจิตใจของทหารไม่ได้เป็นเรื่องของความรุนแรงส่วนบุคคล ไม่ใช่ชะตากรรมหรือเคราะห์ แต่สะท้อนให้เห็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่กองทัพเองก็ควรให้ความสำคัญ

เพราะหากกองทัพต้องการเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพก็ควรต้องมีการปฏิรูป ซึ่งย่อมไม่ได้หมายถึงแค่การพัฒนาอาวุธยุทโธปกรณ์เป็นแน่ หากแต่ยังต้องลงทุนเพื่อคุณภาพชีวิตของกำลังพลทั้งในด้านการดูแลร่างกายและจิตใจ การคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และการสร้างระบบที่โปร่งใสตรวจสอบได้

ที่สำคัญ เมื่อทางชีวิตประจำวันของพลทหาร นักเรียนทหาร รวมถึงบุคลากรชั้นผู้น้อยในกองทัพออกมาเป็นชาติพันธุ์นักรบแล้ว การรับใช้ชาติจึงไม่ควรหมายถึงแค่การพลีชีพหรือสละเลือดเพียงอย่างเดียว และพลเรือนในสังคมเองก็ไม่ควรเรียกร้องเช่นนั้นโดยปราศจากการยั้งคิด แต่ยังคงอาศัยการตั้งคำถามว่า “ชาติ” พร้อมหรือยังในการดูแลและปกป้องชีวิตของบุคลากรเหล่านี้ที่ยอมพลีชีพของตนเองอย่างสุดความสามารถ

ผู้เขียน

ปียนันท์ จินา นักวิจัย

ฝ่ายวิจัยและส่งเสริมวิชาการ ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)

เอกสารอ้างอิง

- Foucault, M. (1975). *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. Paris, France: Gallimard.
- Foucault, M. (2007). *Security, Territory, Population*. London, UK: Palgrave Macmillan.
- Lowe, J. (2022). Toxic Military Masculinities and the Politics of Conscript After-Death Remembrance in Singapore. *Journal of the Humanities and Social Sciences of Southeast Asia*. 67-89.

- Thai PBS. (2567). 4 ปี เหตุการณ์กราดยิงโคราชกับการถอดบทเรียน จนอยากถอดใจ?. สืบค้นจาก <https://www.thaipbs.or.th/now/content/787> เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2568.
- Thai PBS. (2568ก). คำบอกเล่าจากปาก “พ่อน้องเมย์” เมื่อ 8 ปีก่อน. สืบค้นจาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/354524> เมื่อวันที่ 18 สิงหาคม 2568.
- Thai PBS. (2568ข). ด่วน ทหารเหยียบกับระเบิดขาขวายาด บริเวณปราสาทตาควาย. สืบค้นจาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/355838> เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2568.
- Thai PBS. (2568ค). เคาะแล้วเงินช่วยเหลือทหารกล้า 15 นาย ที่เสียชีวิต และทหารที่ได้รับบาดเจ็บ. สืบค้นจาก <https://www.thaipbs.or.th/news/content/355128> เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2568.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2566). ผบ.ทบ. สั่งเลิกศูนย์รำนวินัย ให้ลงโทษ 5 สถาน ตาม พ.ร.บ.วินัยทหาร 2476. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/local/bangkok/2705230> เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2568.
- ไทยรัฐออนไลน์. (2568). “พลทหาร” โทรบอกแม่ชายผ้าถุงหาย ก่อนเหยียบระเบิดขาขวา ครบครวัฟากถึงรัฐบาล. สืบค้นจาก <https://www.thairath.co.th/news/local/northeast/2879284> เมื่อวันที่ 1 กันยายน 2568.
- กองทัพบก. (2568). มาตรการควบคุมการลงทัณฑ์หรือลงโทษของกองทัพบก. สืบค้นจาก <https://rta.mi.th/rta-knowledge-ep5-measures-to-control-punishments-that-do-not-comply-with-the-law/> เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2568.
- ประชาไท. (2561). รวมความไม่ควรตายของทหารหนุ่มรอบ 11 ปี เมื่อทหารแก่ไม่เคยตาย. สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2018/08/78406> เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2568.
- ประชาไท. (2567). มีเคสไม่มาก แต่เป็นข่าวเสียชีวิตกว่า 21 ราย รวมเคสทหารเกณฑ์เสียชีวิตในค่ายตั้งแต่ 2552-2567. สืบค้นจาก <https://prachatai.com/journal/2023/09/105813> เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2568.